

OVERHEIDSFINANCIËN

Methodologie

FEBRUARI 2021

INHOUDSTAFEL

1.	Inleiding	4
2.	De deelstaatoverheid en de lokale besturen	5
2.1.	Deelstaatoverheid (met uitzondering van sociale zekerheid) (S.1312).....	6
2.1.1.	<i>Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest</i>	<i>7</i>
2.1.2.	<i>De gemeenschapscommissies.....</i>	<i>8</i>
2.2.	Lokale besturen (met uitzondering van sociale zekerheid) (S.1313)	8
2.2.1.	<i>De Brusselse lokale besturen</i>	<i>9</i>
3.	De statistieken over de overheidsfinanciën	10
3.1.	De niet-financiële rekeningen van de openbare besturen.....	10
3.1.1.	<i>Ontvangsten van de openbare besturen</i>	<i>11</i>
3.1.2.	<i>Uitgaven van de openbare besturen</i>	<i>12</i>
3.1.3.	<i>Financieringssaldo van de overheid</i>	<i>13</i>
3.2.	De brutoschuld.....	13
3.2.1.	<i>De geconsolideerde brutoschuld</i>	<i>13</i>
3.2.2.	<i>Bijdrage tot de geconsolideerde brutoschuld van België</i>	<i>14</i>
4.	Financiën van de Brusselse gemeenten	16
4.1.	Inleiding	16
4.2.	De gemeentelijke financiën	17
4.3.	De begrotingsboekhouding.....	17
4.3.1.	<i>De gewone dienst.....</i>	<i>18</i>
4.3.2.	<i>De buitengewone dienst.....</i>	<i>21</i>
4.4.	Algemene boekhouding	22
4.4.1.	<i>De balans en de schuldenlast</i>	<i>22</i>
4.4.2.	<i>De resultatenrekening</i>	<i>23</i>
5.	Financiën van de Brusselse OCMW's	25
5.1.	Inleiding	25
5.2.	de financiën van de ocmw's	26
5.3.	De begrotingsboekhouding.....	26
5.4.	Algemene boekhouding	31
5.4.1.	<i>De balans en de schuldenlast</i>	<i>31</i>
5.4.2.	<i>De resultatenrekening</i>	<i>31</i>

COLOFON

Auteur

perspective.brussels

Naamsestraat 59 – 1000 Brussel

Datum realisatie

februari 2021

Contact

BISA – bisa@perspective.brussels

1. INLEIDING

Het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) stelt de statistieken betreffende de overheidsfinanciën op overeenkomstig de Europese normen en publiceert die statistieken op de website van de Nationale Bank van België (NBB). Het INR stelt de statistieken betreffende de overheidsfinanciën op op basis van de begrotingsrekeningen van een welbepaald geheel van openbare entiteiten met als doel een globale kijk te verwerven betreffende de financiën van de openbare besturen.

Om over te gaan van gegevens van de begrotingsboekhouding naar macro-economische statistieken dienen er correcties te worden aangebracht op het niveau van:

- > de definitie van de sector van de openbare besturen;
- > het ogenblik van boeking van de transacties;
- > de classificatie van de financiële transacties;
- > de eliminatie van bepaalde intra-sectorale¹ transacties.

Deze statistieken betreffende de overheidsfinanciën worden opgesteld op basis van twee methodologische referenties:

1. Het Europees systeem van nationale en regionale rekeningen (ESR2010)

Het systeem ESR2010 legt op Europees niveau de nationale boekhoudregels vast die moeten worden gevolgd om de economische activiteiten van de lidstaten van de Europese Unie op coherente, betrouwbare en vergelijkbare wijze kwantitatief te beschrijven. Om de door Eurostat opgelegde normen in acht te nemen, dienen de statistieken betreffende de overheidsfinanciën van de lidstaten te beantwoorden aan het ESR2010. Dit systeem creëert een bijzonder kader voor de financiën van de openbare besturen, daar hun bevoegdheden, beweegredenen en functies verschillen van die van de andere sectoren van de nationale economie. Het systeem ESR2010 laat toe de ontvangsten, de uitgaven, het financieringssaldo en de geconsolideerde schuld van de lidstaten vast te stellen. Tevens bakent het de consolidatieperimeter af die in aanmerking moet worden genomen voor elke subsector van de lidstaat.

2. Classificatie van overheidsfuncties (COFOG)

De COFOG wordt opgesteld door de OESO en wordt gepubliceerd door de Verenigde Naties. Deze code vormt de referentie voor de classificatie van overheidsfuncties. De leden van de Europese Unie en de OESO moeten deze code toepassen wanneer ze de financiële rekeningen van de openbare besturen opstellen. De COFOG laat toe de overheidsuitgaven op te splitsen op basis van hun functie teneinde het doel van de uitgaven van de openbare besturen vast te stellen en te helpen de doelstellingen van het overheidsbeleid te verwezenlijken.

¹ Intra-sectorale transacties zijn transacties die worden gemaakt tussen twee instellingen van dezelfde institutionele sector van de economie.

2. DE DEELSTAATOVERHEID EN DE LOKALE BESTUREN

ESR2010 aggregiert de activiteiten van soortgelijke agenten, entiteiten en instellingen met het oog op de analyse van de macro-economische interacties die plaatshebben binnen de economie. De agenten, entiteiten en instellingen die overeenkomsten vertonen in hun voornaamste economische gedragingen, hun economische functie of hun economische doelstellingen worden dus gegroepeerd in **institutionele sectoren**.

Volgens het ESR2010 is de nationale economie onderverdeeld in 5 institutionele sectoren tussen dewelke er een wisselwerking bestaat en die bovendien interageren met de rest van de wereld (S.2). Deze sectoren zijn de volgende:

- > S.11: Niet-financiële vennootschappen
- > S.12: Financiële instellingen
- > S.13: Overheid
- > S.14: Huishoudens
- > S.15: Instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens (IZW's)

De statistieken betreffende de overheidsfinanciën die worden verspreid op de website van het BISA, hebben betrekking op de sector S.13 (overheid) en meer bepaald op die welke bevoegd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Overheid (S.13)

Definitie: "de sector overheid (S.13) bestaat uit alle institutionele eenheden

- > die niet-marktproducenten zijn waarvan de output voor individueel of collectief verbruik is bestemd, en
- > die worden gefinancierd uit verplichte betalingen door eenheden die tot andere sectoren behoren en institutionele eenheden die zich in hoofdzaak bezighouden met de herverdeling van het nationale inkomen en vermogen."²

Om deel uit te maken van de sector overheid moet de eenheid voldoen aan drie criteria:

1. De eenheid is een **institutionele eenheid**: de eenheid is **autonoom** in de uitoefening van haar hoofdfunctie en mag een volledige boekhouding voeren.
2. De eenheid wordt **gecontroleerd door een eenheid van de openbare besturen**: bijvoorbeeld een openbaar bestuur dat de meerderheid van de stemmen van de eenheid bezit, haar directiecomité controleert of de controle heeft over de benoeming van haar personeel.
3. De eenheid behoort tot de **niet-marktsector**: de eenheid verkoopt goederen en diensten gratis of tegen economisch niet-significante prijzen.

²Europese Commissie (2013), *Europees systeem van rekeningen – ESR2010*.

De sector van de overheid omvat dus, enerzijds, alle eenheden van de overheid en, anderzijds, alle instellingen zonder winstoogmerk en niet-marktproducenten die onder de controle staan van een eenheid van de openbare besturen.

Deze institutionele sector is onderverdeeld in vier subsectoren die de institutionele eenheden samenbrengen wier economische gedrag vergelijkbaar is:

- > S.1311: Centrale overheid (met uitzondering van sociale zekerheid)
- > S.1312: Deelstaatoverheid (met uitzondering van sociale zekerheid)
- > S.1313: Lagere overheid (met uitzondering van sociale zekerheid)
- > S.1314: Socialezekerheidsfondsen

De statistieken betreffende de overheidsfinanciën die het BISA op zijn website publiceert, hebben betrekking op de sector S.1312 deelstaatoverheden, meer bepaald die welke bevoegd zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

2.1. DEELSTAATOVERHEID (MET UITZONDERING VAN SOCIALE ZEKERHEID) (S.1312)

Definitie: “deze subsector omvat de overheden die, als afzonderlijke institutionele eenheden, bepaalde bestuursfuncties uitoefenen, met uitzondering van de wettelijke-sociale-verkeringsinstellingen van de deelstaatoverheden, op een lager niveau³ dan dat van de centrale overheid en op een hoger niveau dan dat van de lokale openbare institutionele eenheden”⁴.

Op Belgisch niveau heeft deze subsector betrekking op **de Gemeenschappen en Gewesten** en is hij als volgt samengesteld:

- > de Vlaamse Gemeenschap⁵;
- > de Franse Gemeenschap en de Duitstalige gemeenschap;
- > het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
- > de Franse Gemeenschapscommissie, de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie;
- > niet ingedeelde interregionale eenheden.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de drie bevoegde gemeenschapscommissies in het Brussels Gewest worden hierna nader beschreven.

³ Deze definitie is een standaarddefinitie van de Europese Commissie die een hiërarchie tussen verschillende administraties markeert. Op Belgisch niveau staan de federale staat en de gemeenschappen en gewesten op gelijke voet.

⁴ Europese Commissie (2013), Europees systeem van rekeningen – ESR2010.

⁵ Aan Vlaamse kant beheert één enkele entiteit, i.e. de Vlaamse Gemeenschap, zowel de gewestelijke als de gemeenschapsmateries.

2.1.1. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Samenstelling

In het kader van ESR2010 behoort het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot de subsector van de deelstaatoverheden in de sector overheid.

Het gewest omvat enerzijds de diensten van de regering (Gewestelijke Overheidsdienst Brussel) en anderzijds de geconsolideerde autonome bestuursinstellingen.

- > De Gewestelijke Overheidsdienst Brussel is het voornaamste instrument waarover de Brusselse regering beschikt om haar beleid ten uitvoer te leggen. De GOB telt zes besturen: Brussel Gewestelijke Coördinatie, Brussel Economie en Werkgelegenheid, Brussel Financiën & Begroting, Brussel Huisvesting, Brussel Mobiliteit en Brussel Plaatselijke Besturen.
- > De autonome bestuursinstellingen zijn instellingen die rechtspersoonlijkheid bezitten en werden opgericht krachtens een ordonnantie, (een decreet of een wet). Deze instellingen maken geen deel uit van de overheid, maar dragen bij tot de werking van de regering onder dewelke ze ressorteren. Ze worden verdeeld in twee categorieën: de instellingen van de eerste categorie staan onder het rechtstreeks gezag van de regering, in tegenstelling met die van de tweede categorie.

Sinds de overgang naar ESR2010 omvat de consolidatieperimeter van het Brussels gewest een zestigtal instellingen die worden gerangschikt in de sector van de deelstaatoverheden. De lijst van de betrokken publieke eenheden werd vastgesteld op basis van de economische overwegingen die zijn gedefinieerd in het ESR2010. Deze lijst⁶ wordt gepubliceerd door het INR en kan worden geraadpleegd via de volgende link: <https://inr-icn.fgov.be/nl/publicatie/nationale-en-regionale-rekeningen>

Bevoegdheden

Het is belangrijk om de bevoegdheden van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op te sommen met als doel een beter beeld te krijgen van de omvang van de verschillende posten van zijn begroting.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest oefent zijn bevoegdheden uit in de volgende domeinen:

- > Economie en huisvesting
- > Werkgelegenheid
- > Landbouw
- > Openbare werken
- > Energie
- > Vervoer (met uitzondering van de NMBS)
- > Leefmilieu en waterbeheer
- > Ruimtelijke ordening en stedenbouw
- > Natuurbehoud
- > Krediet

⁶ Om enkel de ca. zestig openbare eenheden te zien die behoren tot de Brusselse consolidatieperimeter, volstaat het om kolom D "Sector" en kolom E "Political Controls" te filteren en 1312 en BHG te selecteren.

- > Buitenlandse handel
- > Voogdij over de provincies, de gemeenschappen en de intercommunales
- > Internationale betrekkingen
- > Wetenschappelijk onderzoek

Sinds de 6de staatshervorming in 2014 werden er bijkomende bevoegdheden overgeheveld van de federale overheid en de sociale zekerheid naar de gefedereerde entiteiten. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gaat het meer bepaald om een bevoegdheidsoverdracht op het vlak van werkgelegenheid (bv. de verminderingen van bepaalde socialezekerheidsbijdragen) en een grotere fiscale autonomie als gevolg van de invoering van de gewestelijke opcentiemen. Deze hervorming had belangrijke gevolgen voor de begroting van de verschillende entiteiten alsook voor hun bijdrage tot de totale uitgaven van de openbare besturen.

2.1.2. De gemeenschapscommissies

In het kader van ESR2010 behoren de gemeenschapscommissies tot de subsector van de deelstaatoverheden (S.1312) in de sector overheid (S.13). De drie gemeenschapscommissies werden in 1989 opgericht om een deel van de bevoegdheden van de gemeenschappen op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest uit te oefenen. Deze commissies zijn voornamelijk bevoegd ten aanzien van instellingen (bv. de OCMW's en de ziekenhuizen) en niet rechtstreeks ten aanzien van personen:

- > De Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) is bevoegd jegens de instellingen die exclusief tot de Franse Gemeenschap behoren.
- > De Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) is bevoegd jegens de instellingen die exclusief tot de Vlaamse Gemeenschap behoren.
- > De Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC) is bevoegd jegens de instellingen die niet exclusief tot een van beide gemeenschappen behoren.

De door deze gefedereerde entiteiten beheerde bevoegdheden hebben voornamelijk betrekking op cultuur, onderwijs, kleine kinderen en op de persoonsgebonden materies in verband met gezondheidszorg en de bijstand aan personen.

Sinds de 6de staatshervorming werden de bevoegdheden van de GGC uitgebreid, meer bepaald tot de kinderbijslag, de geboortepremies en sommige domeinen van de gezondheidszorg.

Net zoals voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, kan de consolidatieperimeter van de Gemeenschapscommissies worden geraadpleegd op de INR-website via de volgende link:

<https://inr-icn.fgov.be/nl/publicatie/nationale-en-regionale-rekeningen>

2.2. LOKALE BESTUREN (MET UITZONDERING VAN SOCIALE ZEKERHEID) (S.1313)

Definitie : “deze subsector omvat alle overheden waarvan de bevoegdheid zich alleen uitstrekt over een lokaal onderdeel van het economisch gebied, met uitzondering van de wettelijke sociale verzekeringsinstellingen van de lokale overheden”⁷.

⁷ Europese Commissie (2013), Europees Systeem van Rekeningen - ESR 2010.

Op Belgisch niveau bestaat deze subsector uit:

- > de Brusselse lokale besturen;
- > de Vlaamse lokale besturen;
- > de Duitstalige lokale besturen;
- > de Waalse lokale besturen;
- > de niet-verdeelde lokale besturen.

2.2.1. De Brusselse lokale besturen

In het kader van het ESR 2010 behoren de Brusselse lokale besturen tot de subsector van de lokale besturen (S.1313) in de sector overheid (S.13).

Deze omvatten:

- > de 19 Brusselse gemeenten;
- > de 19 Brusselse openbare centra voor maatschappelijk welzijn (OCMW's);
- > de 6 Brusselse politiezones;
- > de IRIS ziekenhuizen;
- > andere entiteiten die bij de openbare sector worden ingedeeld zoals de vele gemeentelijke regieën en vzw's en ook de intercommunales.

De consolidatieperimeter van de Brusselse lokale besturen kan worden geraadpleegd op de INR-website via de volgende link: <https://inr-icn.fgov.be/nl/publicatie/nationale-en-regionale-rekeningen>

De lokale besturen die bevoegd zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zijn openbare instellingen die een belangrijke rol vervullen in het leven van de Brusselaars door beleidsmaatregelen te treffen op het vlak van sociale bijstand, gezondheid, afvalophaling, veiligheid, beheer van de gemeentewegen, energie...

3. DE STATISTIEKEN OVER DE OVERHEIDSFINANCIËN

De statistieken betreffende de overheidsfinanciën worden opgemaakt overeenkomstig het Europees systeem van nationale en regionale rekeningen (ESR2010).

Ze omvatten enerzijds de financiële en niet-financiële rekeningen van de openbare besturen en anderzijds de brutoschuld en kasmiddelen.

- > **De niet-financiële rekeningen** registreren de samenstelling van de ontvangsten en uitgaven van de openbare besturen. Ook het saldo van de ontvangsten en uitgaven wordt berekend en vormt het financieringsvermogen of de financieringsbehoefte van de openbare besturen, naargelang het saldo positief of negatief is.
- > **De financiële rekeningen** van hun kant zijn de weergave van alle tegoeden, verbintenissen, schuldvorderingen en schulden van de openbare besturen alsook van de middelen die zij aanwenden om ze aan te gaan/ te verwerven. Aldus laten ze toe te beoordelen hoe de openbare besturen hun overschot beleggen of hun tekort financieren.

Voor de overheden bevoegd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn echter alleen de gegevens betreffende de niet-financiële rekeningen beschikbaar op de website van de NBB.

- > Het deel betreffende de **brutoschuld** en de kasmiddelen bevat meer bepaald gegevens over de geconsolideerde brutoschuld van de openbare besturen en over hun bijdrage tot de geconsolideerde brutoschuld van België.

3.1. DE NIET-FINANCIËLE REKENINGEN VAN DE OPENBARE BESTUREN

Overeenkomstig ESR2010 worden de transacties geboekt op **basis van de vastgestelde rechten**, in tegenstelling met de boeking op kasbasis.

De boekhouding op basis van de vastgestelde rechten registreert de stromen wanneer de economische activiteit wordt gecreëerd, bewerkt, geruild, overgedragen of wanneer ze uitdooft.

Een recht wordt vastgesteld wanneer de volgende voorwaarden zijn vervuld:

1. Het bedrag wordt op exacte wijze vastgesteld;
2. De identiteit van de schuldenaar of schuldeiser kan worden vastgesteld;
3. De verplichting om te betalen bestaat;
4. Het bestuur is in het bezit van een verantwoordingsstuk.

We nemen als voorbeeld een dienstprestatie waarvoor het contract in september 2017 wordt gesloten voor een bedrag van € 10 000 en die voldoet aan de hierboven opgesomde voorwaarden. De betaling wordt dan weer verricht in 2 schijven van € 5 000: de eerste in oktober 2017 en de tweede in maart 2018. Op basis van de vastgestelde rechten wordt het bedrag van € 10 000 volledig geboekt in de begroting van 2017, terwijl het – op kasbasis – voor de helft wordt geboekt in de begroting van 2017 en voor de andere helft in de begroting van 2018.

Om echter het tijdstip van de economische transactie zo goed mogelijk weer te geven, bestaat er enige flexibiliteit wat betreft het principe van boeking op basis van vastgestelde rechten.

Sommige belastingen, zoals de personenbelasting (PB), worden geboekt op het ogenblik van inkohiering van de rollen, waarmee men zo dicht mogelijk in de buurt komt van het tijdstip waarop de rechten worden vastgesteld.

Daar de fiscale en parafiscale ontvangsten de weergave moeten zijn van de werkelijk geïnde bedragen, ten minste op middellange termijn, werden bovendien twee methoden weerhouden om deze ontvangsten te boeken:

- > Op basis van de vastgestelde rechten, gecorrigeerd met een raming van de verschuldigde ontvangsten die men nooit zal ontvangen;
- > Op "getransactionaliseerde kasbasis", waarvoor de geïnde bedragen worden toegewezen aan de onderliggende periode van economische bedrijvigheid.

3.1.1. Ontvangsten van de openbare besturen

De ontvangsten van de openbare besturen vertegenwoordigen het geheel van de middelen die tot hun beschikking worden gesteld om het overheidsbeleid uit te voeren.

Ze worden opgesplitst volgens aard en economische transactie, overeenkomstig het ESR2010. Ze zijn als volgt samengesteld:

- > **Fiscale en parafiscale ontvangsten** die verwijzen naar de belastingen van de huishoudens en de bedrijven. Ze omvatten de directe belastingen (bv. de personen- of vennootschapsbelasting), de indirecte belastingen (bv. de registratierechten of de onroerende voorheffing), de kapitaalbelastingen (bv. de successierechten) evenals de werkelijke sociale premies.
- > **Niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten** die voornamelijk de middelen vertegenwoordigen die de openbare besturen verwerven als economische agenten. Ze omvatten de toegekende sociale premies, de inkomsten uit vermogen, de lopende verkopen van geproduceerde goederen en diensten evenals de lopende overdrachten en de kapitaaloverdrachten afkomstig van de andere sectoren.
NB: de werkelijke sociale premies zijn de betalingen door de huishoudens en hun werkgevers aan de wettelijke-sociale-verzekeringstellingen en aan de privéinstellingen, terwijl de toegekende sociale premies, die worden geboekt ten laste van de werkgevers, rechtstreeks door die werkgevers worden betaald aan hun (voormalige) loontrekkenden.
- > **Overdrachten van fiscale ontvangsten afkomstig van de andere openbare besturen:** het gaat om de overdrachten van fiscale ontvangsten van de centrale overheid aan de andere openbare besturen, via bepaalde reserves die worden aangelegd en dus niet op basis van een specifieke belasting.
NB: wanneer het totaal of een welbepaald deel van een belasting door de centrale overheid wordt geïnd voor rekening van een ander bestuur, wordt deze ontvangst rechtstreeks geboekt in de overeenstemmende middelenrekening van het bestuur dat gemachtigd is om de betrokken belasting te innen. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de gewestelijke opcentiemen op de personenbelasting die door de federale overheid worden geïnd maar rechtstreeks worden geboekt bij de fiscale ontvangsten van de gewesten.
- > **Overige lopende overdrachten en kapitaaloverdrachten afkomstig van de andere openbare besturen:** dit zijn de overdrachten, met uitzondering van fiscale ontvangsten, tussen de verschillende subsectoren van de overheid.

Op te merken valt dat de overdrachten tussen de verschillende subsectoren van de overheid verdwijnen wanneer de geconsolideerde rekening van alle openbare besturen wordt samengesteld.

3.1.2. Uitgaven van de openbare besturen

De uitgaven van de openbare besturen zijn de uitgaven die zij verrichten in het kader van de uitvoering van hun beleid.

De door het INR gepubliceerde uitgaven worden opgesplitst zowel per economische transactie, overeenkomstig het ESR2010, als per functie, overeenkomstig de COFOG.

Opsplitsing van de uitgaven per economische transactie

De opsplitsing van de uitgaven naar hun economische natuur focust op het voorwerp van de uitgave. Dit is noodzakelijk om de overheidsuitgaven op internationaal niveau met elkaar te kunnen vergelijken.

De uitgaven worden opgesplitst in drie categorieën:

- > De lopende uitgaven met uitsluiting van de rentelasten, die omvatten:
 1. De lopende uitgaven voor de openbare goederen en diensten: de bezoldigingen van de werknemers, het intermediair verbruik en de betaalde belastingen alsook de sociale uitkeringen;
 2. De overdrachten van inkomsten bestemd voor de andere sectoren: de subsidies en de lopende overdrachten naar de huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van de huishoudens (IZW's), naar de bedrijven en naar de rest van de wereld;
 3. De overdrachten van inkomsten binnen de openbare sector: de subsidies en de lopende overdrachten naar de andere openbare besturen.
- > **De rentelasten** die de op de overheidsschuld te betalen rente vertegenwoordigen;
- > **De kapitaaluitgaven**, die omvatten:
 1. De bruto-investeringen in vaste activa: dit zijn netto-aankopen van vaste activa, zowel lichamelijk (bv. terreinen en gebouwen) als onlichamelijk (bv. software en O&O-octrooien). De betrokken vaste activa zijn bestemd om te worden gebruikt in het kader van het productieproces gedurende meer dan één jaar. De investeringen in vaste activa zijn "bruto", daar er geen rekening wordt gehouden met de slijtage van het kapitaal; integendeel, dat kapitaal wordt gewaardeerd tegen de nieuwprijs;
 2. De overige netto-aankopen van niet-financiële activa: het gaat om de "aankopen min de overdrachten van activa" die niet beantwoorden aan de criteria om te worden beschouwd als bruto-investeringen in vaste activa;
 3. De overdrachten in kapitaal naar de andere sectoren en binnen de sector overheid zelf.

Opmerking over intra-sectorale ontvangsten en uitgaven

De overige lopende overdrachten, de kapitaaloverdrachten (anders dan de kapitaalbelastingen) en de rentelasten die door een openbaar bestuur aan een ander worden gestort, worden niet opgenomen in de geconsolideerde rekeningen van het geheel van alle overheden. De andere uitgaven die overeenstemmen met een ontvangst voor een ander openbaar bestuur worden, op hun beurt, wel in de geconsolideerde rekening opgenomen. Om de feitelijke overheidsconsumptie te beoordelen, is het inderdaad belangrijk om deze zowel bij de uitgaven als bij de ontvangsten op te nemen. Deze gegevens zullen echter geen invloed hebben op het financieringssaldo van de overheid.

Opsplitsing van de uitgaven volgens functie

De opsplitsing van de uitgaven volgens functie verdeelt de overheidsuitgaven op basis van de functies en taken die ze vervullen. De opsplitsing van de uitgaven volgens functie laat toe het doel van de overheidsuitgaven te bepalen en te helpen bij het verwezenlijken van de doelstellingen van het overheidsbeleid.

We tellen 10 functies:

1. De algemene diensten van de overheid
2. Landsverdediging
3. Openbare orde en veiligheid
4. Economische zaken
5. Milieubescherming
6. Huisvesting en collectieve voorzieningen
7. Gezondheid
8. Vrijtijdsbesteding, cultuur en eredienst
9. Onderwijs
10. Sociale bescherming

Deze functies worden op hun beurt verdeeld in subgroepen die een nog meer gedetailleerde indeling van de overheidsfuncties bieden.

NB: tot op heden heeft de NBB op haar website nog geen statistieken gepubliceerd over de opsplitsing van de uitgaven volgens functie van de Brusselse lokale besturen.

3.1.3. Financieringssaldo van de overheid

Het financieringssaldo is een concept van stromen met betrekking tot de transacties van creatie, bewerking en verdwijning van een economische waarde in de loop van een kalenderjaar.

Overeenkomstig het ESR2010 komt het financieringssaldo van de overheid overeen met het overschot (+) of het tekort (-) van de overheid. In overeenstemming met de regels zoals vastgesteld in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie mag het overheidstekort van een lidstaat niet groter zijn dan 3 % van het bbp. Dit is een van de twee criteria waaraan moet worden voldaan om te voldoen aan de begrotingsdiscipline van de Europese Unie.

Het financieringssaldo van een overheid komt overeen met het verschil tussen de ontvangsten en de uitgaven van de betrokken overheid. Een batig saldo is de weergave van het financieringsvermogen van de overheid, terwijl een negatief saldo de financieringsbehoefte van die overheid vertegenwoordigt.

Het totaal van alle financieringssaldi van de subsectoren van de institutionele sector overheid is gelijk aan het totale financieringssaldo van de openbare besturen. Zo dit laatste positief is, stemt het overeen met het bedrag waarover de openbare besturen beschikken om andere sectoren te financieren. Is het negatief, dan gaat het om het bedrag dat ze van andere sectoren moeten lenen.

3.2. DE BRUTOSCHULD

3.2.1. De geconsolideerde brutoschuld

In het kader van de door de Europese Unie vastgestelde procedure van buitensporig tekort stemt de geconsolideerde brutoschuld overeen met de overheidsschuld. De overheidsschuld is een zogenaamd

“stockconcept” dat de Staat heeft uitgegeven of gegarandeerd; het gaat om de opeenstapeling van overheidstekorten.

In overeenstemming met de regels zoals vastgesteld in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie zou de geconsolideerde brutoschuld niet groter mogen zijn dan 60 % van het bbp. Dit tweede criterium voor begrotingsdiscipline werd door de Europese Unie ingevoerd omdat een te hoog percentage van de overheidsschuld ten opzichte van het bbp bedreigt het vermogen van de staat om zijn schuld af te lossen.

De geconsolideerde brutoschuld van een institutionele entiteit komt overeen met het totaal van haar verbintenissen, uitgedrukt in nominale waarde⁸, ten aanzien van de andere entiteiten van de sector van de openbare besturen en van de andere sectoren. Die schuld bestaat uit contanten (of liquiditeiten) en deposito's, schuldvorderingen, kredieten en lopende handelskredieten op het einde van het jaar.

3.2.2. Bijdrage tot de geconsolideerde brutoschuld van België

De bijdrage tot de geconsolideerde bruto schuld van België komt overeen met de geconsolideerde bruto schuld, verminderd met de financiële activa die de entiteit bezit ten aanzien van de andere entiteiten van de sub sector (intra-sectorale consolidatie) en van de andere sub sectoren van de overheid (intersectorale consolidatie). Een voorbeeld van intra-sectorale consolidatie is de verwijdering van een vordering van de Brusselse Hoofdstedelijke Gewest die overeenkomt met een schuld van de Vlaamse Gemeenschap. Een voorbeeld van intersectorale consolidatie is de verwijdering van een vordering van de Brussels Hoofdstedelijk Gewest die overeenkomt met een schuld van de gemeente van Elsene.

***NB:** tot op heden heeft de NBB op haar website nog geen statistieken over de bijdrage van de Brusselse lokale besturen tot de geconsolideerde bruto schuld van België gepubliceerd.*

⁸ De nominale waarde overeenkomt met de waarde geschat op lopende prijzen. De vergelijking van de brutoschuld tussen twee perioden zal dus door de inflatie beïnvloed worden.

Referenties

- > Bayenet, Benoît (2016-2017), *Enseignement - Finances publiques 1*. En ligne <http://www.bayenet.be/pages/ecopub1Cours.htm>
- > Belgium.be, De bevoegdheden van de gewesten. Online https://www.belgium.be/nl/over_belgie/overheid/gewesten/bevoegdheden
- > Europese Commissie (2011), Manual on sources and methods for the compilation of COFOG Statistics. Online <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5917333/KS-RA-11-013-EN.PDF>
- > Europese Commissie (2013), *Europees systeem van rekeningen – ESR 2010*. Online <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5925793/KS-02-13-269-FR.PDF/cfd0cb42-e51a-47ce-85da-1fbf1de5c86c>
- > Eurostat, Formation brute de capital fixe par type d'actif (AN_F6) – variation en pourcentage Q/Q-1. Online <https://data.europa.eu/euodp/fr/data/dataset/OIRnxSSlroqgjTTGfcmFag>
- > Federatie Wallonië-Brussel, *Les Commissions communautaires*. Online <http://www.federation-wallonie-bruxelles.be/index.php?id=120>
- > Instituut voor de Nationale Rekeningen, *Nationale en regionale rekeningen*. Online <https://inr-icn.fgov.be/nl/publicatie/nationale-en-regionale-rekeningen>
- > Nationale Bank van België, *Overheidsfinanciën: Algemeen*. Online <https://www.nbb.be/nl/statistieken/overheidsfinancien/algemeen>
- > Nationale Bank van België, Modart C. (2014), *Le SEC 2010 et les comptes des administrations publiques*. Online <http://www.nbbmuseum.be/wp-content/uploads/2014/10/f/presentations/Le%20SEC%202010%20et%20les%20comptes%20des%20administrations%20publiques.pdf>
- > Nationale Bank van België (2016), *Methodologische wijzigingen*. Online https://www.nbb.be/doc/dq/f_method/m_nfdbmod15.pdf
- > Rekenhof (2005), *Informatief document inzake de ESR-methodologie*
- > Rekenhof (2017), *Ontwerpordonnanties houdende aanpassing van de begrotingen voor het begrotingsjaar 2017 en van de begrotingen voor het begrotingsjaar 2018 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*. Online <https://www.ccrek.be/FR/Publications/Fiche.html?id=fb379ca7-0078-49c7-864b-37a942f2921b>

4. FINANCIËN VAN DE BRUSSELSE GEMEENTEN

4.1. INLEIDING

Het **Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR)**, dat de statistieken van overheidsfinanciën opmaakt conform het Europees stelsel van nationale en regionale rekeningen⁹ (ESR 2010), publiceert de statistieken betreffende de ontvangsten en uitgaven voor **het geheel van plaatselijke besturen in België**. Sinds september 2013 publiceert het INR ook een raming van het financieringssaldo¹⁰ van de plaatselijke besturen, volgens voogdijoverheid en type administratie (gemeente, OCMW, ...). Tegelijk geeft het INR de raad om deze gegevens met de nodige voorzichtigheid te interpreteren, daar de dekkingsgraad van de administraties soms laag is. Deze gegevens, die momenteel niet verschijnen op de website van het BISA, kunnen worden geraadpleegd via de volgende link: <https://www.nbb.be/doc/dq/n/cnap.htm>

De plaatselijke besturen die bevoegd zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG), zijn openbare instellingen die een belangrijke rol vervullen in het leven van de Brusselaars door maatregelen uit te werken op het vlak van sociale bijstand, gezondheid, afvalophaling, veiligheid, beheer van de gemeentewegen, energie, ...

De plaatselijke besturen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn de 19 gemeenten, de 19 openbare centra voor maatschappelijk welzijn (OCMW), de 6 politiezones evenals andere entiteiten die bij de openbare sector worden ingedeeld zoals de vele gemeentelijke regieën en vzw's en ook de intercommunales.

Uit een studie die Belfius voerde naar de financiën van de plaatselijke besturen¹¹ in Brussel, blijkt dat de gemeenten meer dan de helft van de uitgaven van de plaatselijke besturen absorberen. In eerste instantie richten we ons dus op de gemeentelijke financiën.

De gemeenten zijn de kleinste bestuurlijke entiteiten in België. Ze vertegenwoordigen een ondergeschikte macht en bevinden zich op een lager niveau dan dat van de federale staat, de gemeenschappen en de gewesten. De Brusselse gemeenten zijn autonoom maar onderworpen aan een voogdijoverheid, i.e. de Brusselse gewestregering, die enerzijds controleert of ze de wet wel naleven en anderzijds of hun acties het algemeen belang niet schenden. Concreet wordt deze bevoegdheid uitgeoefend door Brussel Plaatselijke Besturen, een van de zes administraties van de Gewestelijke Overheidsdienst Brussel (GOB).

⁹ Het ESR 2010 legt op Europees niveau de nationale boekhoudregels vast die moeten worden gevolgd om een coherente, betrouwbare en vergelijkbare kwantitatieve beschrijving te geven van de economische activiteiten van de lidstaten van de Europese Unie.

¹⁰ Het financieringssaldo van een openbaar bestuur is gelijk aan het verschil tussen de ontvangsten en de uitgaven van dit bestuur. Een positief saldo is de weergave van een financieringscapaciteit van het bestuur, terwijl een negatief saldo een financieringsbehoefte van dat bestuur laat zien.

¹¹ Het gaat enkel om de gemeenten, de OCMW's en de politiezones.

4.2. DE GEMEENTELIJKE FINANCIËN

De gemeentelijke boekhouding wordt voornamelijk geregeld door het Algemeen Reglement op de Gemeentelijke Comptabiliteit (ARGC). Sinds 1995 omvat de gemeentelijke boekhouding twee complementaire pijlers:

- > **De begrotingsboekhouding**, i.e. een enkelvoudige boekhouding (boeking van de verrichting op een enkele rekening) van de jaarlijkse ontvangsten- en uitgavenstromen. Ze omvat:
 - de begroting
 - de begrotingsrekening van het boekjaar, dat samenvalt met een kalenderjaar
- > **De algemene boekhouding**, i.e. een dubbele boekhouding (boeking van de verrichting zowel op de debetzijde van de rekening die de stromen ontvangt als op de creditzijde van de rekening vanwaar de stromen afkomstig zijn). Deze algemene boekhouding werd in 1955 toegevoegd aan de begrotingsboekhouding om een duidelijk beeld te geven van de waarde van het vermogen en van de schuldenlast van de gemeenten.

Ze omvat:

- > De balans, die de toestand van het vermogen beschrijft
- > De resultatenrekening, die het financieel resultaat beschrijft

VERBAND TUSSEN DE BEGROTINGSBOEKHOUDING EN DE ALGEMENE BOEKHOUDING

Daar beide types van boekhouding sinds 1995 naast elkaar bestaan, wordt dezelfde informatie geïnjecteerd in twee verschillende “boekhoudcircuits”.

Terwijl de begrotingsboekhouding zich concentreert op het deel stroomopwaarts van de financiële stromen (vertrekkende van de begrotingsprognose), focust de algemene boekhouding op het deel stroomafwaarts (tot aan de eindfase van de betaling of inning).

Op technisch vlak wordt het verband tussen beide types van boekhouding gelegd via de economische code, op het ogenblik waarop de uitgave wordt aangerekend of de ontvangst wordt geboekt.

Bron: Dessoy (2009)

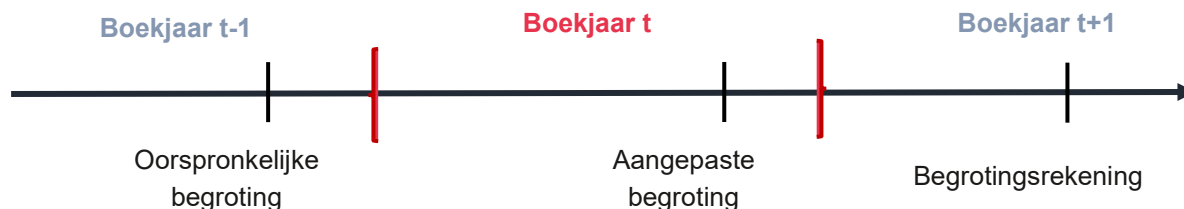
4.3. DE BEGROTINGSBOEKHOUDING

De begroting is een jaarlijks document met een prognose van de bedragen van alle ontvangsten die kunnen worden gerealiseerd en alle uitgaven die kunnen worden gemaakt in de loop van het jaar. De begroting wordt aangenomen door de gemeenteraad en voor goedkeuring overgelegd aan de voorgedijverheid van de Brusselse gemeenten, i.e. de Brusselse Hoofdstedelijke Regering. De gemeenteraad mag tijdens het boekjaar wijzigingen aanbrengen aan de begroting, met name wanneer de raad onvoorziene uitgaven op zich dient te nemen.

De begrotingsrekening is de weergave van de uitvoering van de begroting en haar wijzigingen. Die rekening omvat dus alle ontvangsten en uitgaven die effectief zijn gerealiseerd tijdens het bewuste jaar.

In tegenstelling met de begroting toont de begrotingsrekening de werkelijkheid van de ontvangsten en uitgaven tijdens het jaar en bijgevolg bevatten de tabellen van de financiën van de Brusselse plaatselijke besturen enkel de cijfers van die begrotingsrekening.

Hierna staat een tijdlijn met de weergave van het ogenblik van bekendmaking van de documenten over het boekjaar t:

De **begrotingen** en **begrotingsrekeningen** hebben een soortgelijke structuur en bestaan uit wat we twee verschillende diensten noemen: de gewone dienst en de buitengewone dienst.

4.3.1. De gewone dienst

De **gewone dienst** omvat “alle ontvangsten en uitgaven die ten minste eenmaal tijdens elk boekjaar voorkomen en aan de gemeente de garantie bieden van regelmatige ontvangsten en een regelmatige werking, met inbegrip van de periodieke terugbetaling van de schuld”¹².

De gewone dienst bestaat uit de gewone ontvangsten en uitgaven. Ze kunnen worden opgesplitst volgens hun aard (economische classificatie) alsook volgens hun bestemming (of herkomst) (functionele classificatie). Deze classificaties worden hierna toegelicht.

Economische classificatie

Gewone ontvangsten

Gewone ontvangsten	Ontvangsten uit overdrachten (o.a. gesubsidieerd onderwijs)	Fondsen en subsidies	Algemene dotatie aan de gemeenten*
			Andere fondsen et subsidies
		Fiscale ontvangsten**	Aanvullende belasting op de personenbelasting (PB)
			Aanvullende belasting op de onroerende voorheffing (OV)
			Overige aanvullende belastingen
			Plaatselijke belastingen
		Andere overdrachten	
	Ontvangsten uit prestaties (opbrengsten van verkopen van goederen, inkomsten uit de verhuring van onroerende goederen, bijdragen van de ouders in de schoolkosten (bv. Maaltijden en vervoer), ...)		
Ontvangsten uit schulden (interessen, dividenden et participaties)			

*De **algemene dotatie aan de gemeenten** (ADG) is een begrotingskrediet dat de Brusselse Hoofdstedelijke Regering jaarlijks toekent aan de Brusselse gemeenten om de algemene financiering te verzekeren. Dit krediet wordt tussen de gemeenten verdeeld op basis van bepaalde criteria zoals de

¹² Brussel Plaatselijke Besturen, *Gemeentelijke financiën*.

totale oppervlakte, de groei van de bevolking over een periode van 10 jaar, het aantal niet-werkende werkzoekenden sinds meer dan één jaar, het risico van armoede, de schoolbevolking, ...

****De fiscale ontvangsten** omvatten enerzijds de eigenlijke gemeentebelastingen en anderzijds aanvullende belastingen op bepaalde gewestelijke of federale belastingen.

De eigenlijke gemeentebelastingen zijn belastingen waarvan de elementen (de grondslag van de belasting, het bedrag van de belasting, de belastingplichtigen, ...) vrij worden vastgesteld door de gemeente, ook al staat de gemeente daarbij onder het toezicht van de Brusselse gewestregering. Deze belastingen omvatten met name de belastingen op vertoningen en gemakkelikheden, de belastingen op de landbouw-, industriële en handelsondernemingen en de belastingen op de bezetting van het openbaar domein.

De aanvullende belastingen van hun kant zijn opcentiemen die de gemeenten vaststellen op bepaalde federale of gewestelijke belastingen.

“De **opcentiemen** zijn gemeentebelastingen zonder eigen grondslag, waarvan het bedrag wordt vastgesteld in de vorm van een percentage van een andere belasting en die gewoonlijk tegelijk en volgens dezelfde modaliteiten worden geïnd als de basisbelasting waarbij ze worden gevoegd ten laste van de burger.”

Bron: Marcq Benoît (2008)

De door de Brusselse gemeenten vastgestelde aanvullende belastingen zijn:

> **De aanvullende belasting op de personenbelasting (PB)**, uitgedrukt in percentages;

De gemeentelijke aanvullende belasting op de PB wordt berekend door toepassing van een percentage op de totale belasting, i.e. het bedrag van de federale PB en de gewestelijke PB.

Voorbeeld: een aanvullende belasting op de PB van 6 % voor de Brusselse gemeente X. Indien inwoner Y van deze gemeente 10 000 euro aan belastingen (PB) moet betalen aan de federale Staat en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, moet hij ook nog eens 600 euro betalen aan gemeente X.

> **De aanvullende belasting op de onroerende voorheffing (ov)**, uitgedrukt in centiemen;

Voorbeeld: de Brusselse gemeente X stelt 3 000 opcentiemen vast bij de gewestelijke belasting in de onroerende voorheffing. Voor elke euro die eigenaar Y aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betaalt, moet de eigenaar bijgevolg nog eens 30 euro betalen aan gemeente X.

> **De aanvullende belasting op de autobelasting**;

> **De aanvullende belasting op de “city tax”** (taks op toeristische verblijven).

Gewone uitgaven

Gewone uitgaven	Personeelsuitgaven (o.a. het gesubsidieerd onderwijs)		
	Werkingsuitgaven (wegen, gebouwen en huurprijzen, administratieve kosten, ...)		
	Overdrachtsuitgaven	Dotaties aan de politiezones	
		Dotaties aan de OCMW-zones	
		Andere overdrachten (aan openbare ziekenhuizen, huishoudens, ondernemingen, ...).	
Schulduitgaven (periodieke terugbetaling van leningen, financiële kosten)			

Opmerkingen

- > Het verschil tussen de gewone ontvangsten en de gewone uitgaven is gelijk aan het **gewone resultaat van het eigen dienstjaar**. Dit resultaat is positief indien het bedrag van de gewone ontvangsten groter is dan dat van de gewone uitgaven, en is dan de weergave van een **financieringscapaciteit** van de gewone en regelmatige uitgaven. In het tegengestelde geval zal het gewone resultaat van het eigen dienstjaar negatief zijn, wat dan weer de weergave is van een **financieringsbehoefte** van de gemeente om het hoofd te kunnen bieden aan haar gewone en regelmatige uitgaven.
- > Zoals Brussel Plaatselijke Besturen heeft aangegeven in zijn focus betreffende de staat van de financiën van de Brusselse gemeenten, kunnen **oninbaar verklaarde schulden** een reële impact hebben op het teken van het resultaat van het eigen dienstjaar. Oninbare schulden hebben betrekking op schuldvorderingen die tijdens de vorige boekjaren zijn geregistreerd, maar nooit werden geïnd en vandaag worden geacht niet langer inbaar te zijn. Ze worden dan geregistreerd bij de overdrachten (aan de ondernemingen, de huishoudens, ...) van de gewone uitgaven van het dienstjaar en hebben bijgevolg een negatieve impact op het resultaat van het eigen dienstjaar, ook al zijn ze niet rechtstreeks verbonden met dit dienstjaar. Om deze reden is het **gewone resultaat van het eigen dienstjaar excl. oninbaar verklaarde schulden** ook een interessant gegeven om te analyseren.
- > Daar het bedrag dat de gemeenschappen overmaken aan de gemeenten voor de uitgaven van **gesubsidieerd onderwijs** een geldoverdracht voor een specifieke uitgave vertegenwoordigt, heeft het geen impact op het gewone resultaat van het eigen dienstjaar. Bijgevolg is het interessant om de **gewone ontvangsten en uitgaven met uitzondering van het gesubsidieerd onderwijs op te splitsen**.
- > Het **gecumuleerd gewoon resultaat** van zijn kant is gelijk aan het totaal van het gewone resultaat van het eigen dienstjaar en van het gewone resultaat van de voorgaande dienstjaren, verhoogd met de afnames¹³ van de gewone ontvangsten en verlaagd met de afnames op de gewone uitgaven.

¹³ De verrichtingen van afname die gelijkwaardig zijn met overdrachten tussen ofwel de gewone en de buitengewone dienst van de begroting ofwel de begroting en het reservefonds van de balans.

Functionele classificatie

De **gewone ontvangsten en uitgaven** kunnen ook worden opgesplitst per functie. Deze rangschikking is nuttiger voor de gewone uitgaven dan voor de gewone ontvangsten daar die laatste voornamelijk worden ondergebracht in de categorie “onbestemde ontvangsten”.

Hierna volgt een lijst van de functionele groepen op basis waarvan de gewone uitgaven worden opgesplitst:

- > Administratie en algemene diensten
- > Openbare orde en veiligheid
- > Communicatie en wegen
- > Handel en industrie
- > Onderwijs
- > Volksopvoeding en kunsten
- > Erediensten
- > Sociale zekerheid en maatschappelijke bijstand
- > Sociale en familiale bijstand
- > Gezondheid en hygiëne
- > Huisvesting en stedenbouw
- > Onbestemde uitgaven

4.3.2. De buitengewone dienst

De **buitengewone dienst** omvat “alle ontvangsten en uitgaven die een rechtstreekse en duurzame impact hebben op de omvang, de waarde of de instandhouding van het gemeentelijk patrimonium, met uitsluiting van het gewone onderhoud ervan. Deze dienst omvat ook de leningen die met dezelfde doeleinden worden toegekend, de participaties en beleggingen van geldmiddelen op meer dan één jaar, evenals de vroegtijdige schuldaflossingen”¹⁴.

De buitengewone dienst omvat de buitengewone ontvangsten en uitgaven. Zoals ook het geval is voor de gewone dienst, kunnen de buitengewone ontvangsten en uitgaven worden opgesplitst volgens hun aard (economische classificatie) alsook volgens hun bestemming (of herkomst) (functionele classificatie). Deze classificaties worden hierna nader beschreven.

Economische classificatie

Buitengewone ontvangsten

Buitengewone ontvangsten	Schuldontvangsten (leningen)
	Overdrachtsontvangsten (kapitaalsubsidies)

¹⁴ Brussel Plaatselijke Besturen, *Gemeentelijke financiën*.

	Investeringsontvangsten (verkoop van activa)
--	--

Buitengewone uitgaven

Buitengewone uitgaven	Schulduitgaven (vroegtijdige aflossingen, participaties)
	Overdrachtsuitgaven (kapitaalsubsidies)
	Investeringsuitgaven

• Opmerkingen

- Het verschil tussen de buitengewone ontvangsten en de buitengewone uitgaven is gelijk aan het **buitengewoon resultaat van het eigen dienstjaar**. Dit resultaat is positief indien het bedrag van de buitengewone ontvangsten groter is dan dat van de buitengewone uitgaven, met een gunstige weerslag op het gemeentelijk patrimonium als gevolg. In het tegengestelde geval is het buitengewoon resultaat van het eigen dienstjaar negatief.
- Het **gecumuleerd buitengewoon resultaat** is dan weer gelijk aan het totaal van het buitengewoon resultaat van het eigen dienstjaar en het buitengewoon resultaat van de voorgaande dienstjaren, verhoogd met de afnames¹⁵ van de buitengewone ontvangsten en verlaagd met de afnames van de buitengewone uitgaven.

Functionele classificatie

De buitengewone ontvangsten en uitgaven kunnen ook worden opgesplitst volgens hun functie of taak. Vooral de investeringsuitgaven, die het grootste deel van de buitengewone uitgaven vertegenwoordigen, zijn interessant om op te splitsen op basis van hun functie.

De investeringsuitgaven worden opgesplitst op basis van dezelfde lijst van functionele groepen als het geval was voor de gewone uitgaven.

4.4. ALGEMENE BOEKHOUDING

Zoals hoger gezegd, is de **algemene boekhouding** een dubbele boekhouding die de vermogenssituatie vaststelt via de balans en het financieel resultaat via de resultatenrekening.

4.4.1. De balans en de schuldenlast

De gemeentelijke schuldenlast weerspiegelt de middelen die derden ter beschikking stellen van de gemeente. In de analyse van de gemeentelijke schuldenlast wordt enkel rekening gehouden met de schulden die op meer dan één jaar worden aangegaan (VII) en de terugbetaling van de financiële schulden op maximaal één jaar (deel van VIII.a). Die laatste zijn elementen van de passiefzijde van de balans, waarvan de tabel hierna wordt weergegeven.

De **balans** is een concept van stocks en geeft een momentopname van het gemeentelijk vermogen op 31 december van het boekjaar. De balans ziet er als volgt uit:

¹⁵ De verrichtingen van afname komen overeen met overdrachten tussen ofwel de gewone en de buitengewone dienst van de begroting ofwel de begroting en het reservefonds van de balans.

Bron: Dessoy (2009)

Toenemende liquiditeit	Actief: aanwending van de financiële middelen	Passief: herkomst van de middelen	Toenemende verschuldigheid
	Vaste activa	Eigen vermogen: Eigen middelen	
	I Immateriële vaste activa II Onroerend en roerend vermogen III Toegekende investeringsuitgaven IV Beloftes van te ontvangen subsidies, leningen V Financiële vaste activa	I Kapitaal (initieel) II Gekapitaliseerd resultaat III Overgedragen resultaat IV Reserves a Gewoon reservefonds b Buitengewoon reservefonds V Investeringsubsidies, verkregen giften en legaten VI Voorzieningen voor risico's en lasten	
	Vlottende activa	Schulden: Door derden ter beschikking gestelde middelen	
	VI Voorraden VII Vorderingen op hoogstens één jaar VIII Verrichtingen voor rekening van derden IX Financiële rekeningen X Overlopende rekening en wachtrekening	VII Schulden op meer dan één jaar VIII Schulden hoogstens één jaar a Financiële schulden b Handelsschulden c Fiscale, loon- en sociale schulden d Diverse schulden IX Verrichtingen voor rekening van derden X Overlopende rekening en wachtrekening	
	TOTAAL VAN HET ACTIEF	TOTAAL VAN HET PASSIEF	

4.4.2. De resultatenrekening

De **resultatenrekening** is het tweede document van de algemene boekhouding.

Het gaat om een concept van stromen, waarin alle kosten (verrichtingen die hebben geleid tot de verarming van de gemeente) en opbrengsten (verrichtingen die hebben geleid tot de verrijking van de gemeente) worden opgenomen die zich tijdens het dienstjaar hebben voorgedaan. Deze rekening ziet er als volgt uit:

Kosten	Opbrengsten
Gewone kosten	Gewone opbrengsten
Gewoon resultaat = Gewone opbrengsten - gewone kosten	
Niet uitgegeven kosten	Niet geïnde opbrengsten
Niet uitgegeven resultaat = Niet geïnde opbrengsten - niet uitgegeven kosten	
Uitzonderlijke kosten	Uitzonderlijke opbrengsten
Uitzonderlijk resultaat = Uitzonderlijke opbrengsten - Uitzonderlijke kosten	
Resultaat van het boekjaar = gewoon resultaat + niet uitgegeven resultaat + uitzonderlijk resultaat	

Bron: Dessoy (2009)

Referenties

- > Belfius (2017), Financiële situatie van de Brusselse lokale besturen – Budget 2017. Online <https://research.belfius.be/wp-content/uploads/2018/07/lokale-financieen-2017-brussel-NL.pdf>
- > Belgische federale overheid, *Berekening van de onroerende voorheffing*. Online https://www.belgium.be/nl/huisvesting/kopen_en_verkopen/onroerende_voorheffing/berekening
- > Brulocalis, *Subsidies en toelagen ten gunste van de Brusselse lokale besturen*. Online http://www.avcb-vsgb.be/nl/subsidies.html?sub_id=672
- > Brussel Plaatselijke Besturen, *De actoren in Brussel*. Online http://plaatselijke-besturen.brussels/nl/actoren?set_language=nl
- > Brussel Plaatselijke Besturen, *Gemeentelijke fiscaliteit*. Online http://plaatselijke-besturen.brussels/nl/themas/fiscaliteit?set_language=nl
- > Brussel Plaatselijke Besturen, *Lokale financiën*. Online http://plaatselijke-besturen.brussels/nl/themas/financien?set_language=nl
- > Brussel Plaatselijke Besturen (2017), *Financiële toestand van de Brusselse gemeenten 2012-2016*. Online <http://plaatselijke-besturen.brussels/focus-nl-1017c.pdf>
- > Dessoy Arnaud (2009), *De boekhouding van de lokale besturen in België: tussen traditie en modernisering*, Federale Overheidsdienst Financiën. Online https://financien.belgium.be/sites/default/files/downloads/Bdocb_2009_Q1n_Dessoy.pdf
- > Europese Commissie (2013), *Europees rekeningstelsel – ERS 2010*. Online <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5925793/KS-02-13-269-FR.PDF/cfd0cb42-e51a-47ce-85da-1fbf1de5c86c>
- > Federale Overheidsdienst Financiën (2017), *Fiscaal Memento – Nr. 29*. Online https://finances.belgium.be/sites/default/files/Statistieken_SD/FM_MF_TS_StM/MF2017_V01_complet.pdf
- > Marcq Benoît (2008), *Aanvullende personenbelastingen. De wetgever snelt de gemeenten ter hulp*, Brulocalis.

5. FINANCIËN VAN DE BRUSSELSE OCMW'S

5.1. INLEIDING

Het **Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR)**, dat de statistieken van overheidsfinanciën opmaakt conform het Europees stelsel van nationale en regionale rekeningen¹⁶ (ESR 2010), publiceert de statistieken betreffende de ontvangsten en uitgaven voor **het geheel van plaatselijke besturen in België**. Sinds september 2013 publiceert het INR ook een raming van het financieringssaldo¹⁷ van de plaatselijke besturen, volgens voogdijoverheid en type administratie (gemeente, OCMW, ...). Tegelijk geeft het INR de raad om deze gegevens met de nodige voorzichtigheid te interpreteren, daar de dekkingsgraad van de administraties soms laag is. Deze gegevens, die momenteel niet verschijnen op de website van het BISA, kunnen worden geraadpleegd via de volgende link:

<https://www.nbb.be/doc/dq/n/cnap.htm>

De plaatselijke besturen die bevoegd zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG), zijn openbare instellingen die een belangrijke rol vervullen in het leven van de Brusselaars door maatregelen uit te werken op het vlak van sociale bijstand, gezondheid, afvalophaling, veiligheid, beheer van de gemeentewegen, energie, ...

De plaatselijke besturen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn de 19 gemeenten, de 19 openbare centra voor maatschappelijk welzijn (OCMW), de 6 politiezones evenals andere entiteiten die bij de openbare sector worden ingedeeld zoals de vele gemeentelijke regieën en vzw's en ook de intercommunales.

Uit een studie die Belfius voerde naar de financiën van de plaatselijke besturen¹⁸ in Brussel, blijkt dat de OCMW's instaan voor meer dan de kwart van de uitgaven van de plaatselijke besturen. Dat is het grootste deel van de uitgaven, na de gemeenten, die instaan voor de helft

De OCMW's zijn aan een voogdijoverheid onderworpen, namelijk het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC). Dit controleert of ze de wet wel naleven en of hun acties het algemeen belang niet schenden. De OCMW's hebben als opdracht alle burgers een menswaardig bestaan te waarborgen. Ze bieden dus onder meer financiële, medische, materiële en socio-professionele hulp aan de behoeftige burgers uit hun gemeente die niet meer kunnen terugvallen op andere tussenkomsten van de sociale zekerheid.

Brussel Plaatselijke Besturen, dat de financiële documenten verzamelt bij de 19 Brusselse OCMW's, levert aan het BISA de gegevens die dit instituut nodig heeft om de tabellen betreffende de financiën van de OCMW's op te maken.

¹⁶ Het ESR 2010 legt op Europees niveau de nationale boekhoudregels vast die moeten worden gevolgd om een coherente, betrouwbare en vergelijkbare kwantitatieve beschrijving te geven van de economische activiteiten van de lidstaten van de Europese Unie.

¹⁷ Het financieringssaldo van een openbaar bestuur is gelijk aan het verschil tussen de ontvangsten en de uitgaven van dit bestuur. Een positief saldo is de weergave van een financieringscapaciteit van het bestuur, terwijl een negatief saldo een financieringsbehoefte van dat bestuur laat zien.

¹⁸ Het gaat enkel om de gemeenten, de OCMW's en de politiezones.

5.2. DE FINANCIËN VAN DE OCMW'S

De boekhouding van de Brusselse OCMW's wordt voornamelijk geregeld door het Algemeen Reglement op de Comptabiliteit van de OCMW's van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dit reglement is vergelijkbaar met de boekhouding van de Brusselse gemeenten, met inachtneming van de bijzonderheden inzake de OCMW's.

Sinds 1998 omvat de boekhouding van de OCMW's twee complementaire pijlers:

- > **De begrotingsboekhouding**, i.e. een enkelvoudige boekhouding (boeking van de verrichting op een enkele rekening) van de jaarlijkse ontvangsten- en uitgavenstromen. Ze omvat:
 - de begroting
 - de begrotingsrekening van het boekjaar, dat samenvalt met een kalenderjaar
- > **De algemene boekhouding**, i.e. een dubbele boekhouding (boeking van de verrichting zowel op de debetzijde van de rekening die de stromen ontvangt als op de creditzijde van de rekening vanwaar de stromen afkomstig zijn). Deze algemene boekhouding werd in 1955 toegevoegd aan de begrotingsboekhouding om een duidelijk beeld te geven van de waarde van het vermogen en van de schuldenlast van de gemeenten. Ze omvat:
 - De balans, die de toestand van het vermogen beschrijft
 - De resultatenrekening, die het financieel resultaat beschrijft

VERBAND TUSSEN DE BEGROTINGSBOEKHOUDING EN DE ALGEMENE BOEKHOUDING

Daar beide types van boekhouding sinds 1995 naast elkaar bestaan, wordt dezelfde informatie geïnjecteerd in twee verschillende "boekhoudcircuits".

Terwijl de begrotingsboekhouding zich concentreert op het deel stroomopwaarts van de financiële stromen (vertrekkende van de begrotingsprognose), focust de algemene boekhouding op het deel stroomafwaarts (tot aan de eindfase van de betaling of inning).

Op technisch vlak wordt het verband tussen beide types van boekhouding gelegd via de economische code, op het ogenblik waarop de uitgave wordt aangerekend of de ontvangst wordt geboekt.

Bron: Dessoy (2009)

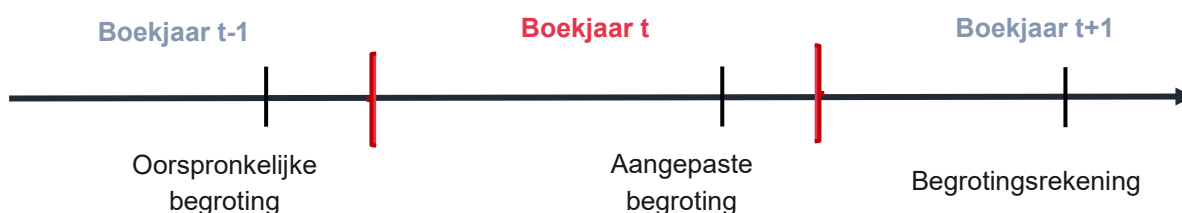
5.3. DE BEGROTINGSBOEKHOUDING

De **begroting** is een jaarlijks document met een **prognose van de bedragen van alle ontvangsten die kunnen worden gerealiseerd en alle uitgaven die kunnen worden gemaakt** in de loop van het jaar. De begroting wordt aangenomen door de Raad voor Maatschappelijk Welzijn en voor goedkeuring overgelegd aan de gemeenteraad en, tegelijk, gestuurd naar het Verenigd College. De Raad voor Maatschappelijk Welzijn mag tijdens het boekjaar wijzigingen aanbrengen aan de begroting, met name wanneer de raad onvoorziene uitgaven op zich dient te nemen.

De **begrotingsrekening** is de weergave van de uitvoering van de begroting en haar wijzigingen. Die rekening omvat dus **alle ontvangsten en uitgaven die effectief zijn gerealiseerd** tijdens het bewuste jaar.

In tegenstelling met de begroting toont de begrotingsrekening de werkelijkheid van de ontvangsten en uitgaven tijdens het jaar en bijgevolg bevatten de tabellen van de financiën van de Brusselse plaatselijke besturen enkel de cijfers van die begrotingsrekening.

Hierna staat een tijdlijn met de weergave van het ogenblik van bekendmaking van de documenten betreffende het boekjaar t:

De **begrotingen** en **begrotingsrekeningen** van de **Brusselse OCMW's** hebben een soortgelijke structuur en bestaan uit wat we twee verschillende diensten noemen: de exploitatiedienst en de investeringsdienst. Deze zijn vergelijkbaar met, respectievelijk, de gewone en buitengewone dienst van de gemeentelijke boekhouding.

5.3.1.1. De exploitatiedienst

De **exploitatiedienst** omvat “alle ontvangsten en uitgaven die ten minste eenmaal tijdens elk boekjaar voorkomen en aan de gemeente de garantie bieden van regelmatige ontvangsten en een regelmatige werking, met inbegrip van de interesten van de schuld”¹⁹.

De exploitatiedienst bestaat uit de exploitatieontvangsten en -uitgaven. Ze kunnen worden opgesplitst volgens hun aard (economische classificatie) alsook volgens hun bestemming (of herkomst) (functionele classificatie). Deze classificaties worden hierna toegelicht.

Economische classificatie

Exploitatieontvangsten

Exploitatieontvangsten	Ontvangsten uit overdrachten	Dotatie van de gemeente*	Dotatie van de gemeente zonder herstructurering van de ziekenhuizen Dotatie van de gemeente eigen aan de herstructurering van de ziekenhuizen
		Sociale steun	
		Bijzonder Fonds voor het maatschappelijk welzijn**	
		Andere overdrachten	
	Ontvangsten uit prestaties (ie. Administratieve, technische, sociale of medische prestaties)		
	Financiële producten (ie. interesten)		

¹⁹ Brussel Plaatselijke Besturen, Lokale financiën.

***De dotatie van de gemeente komt** overeen met een dekking van het deficit van het OCMW door de gemeente. De dotatie van de gemeente van een jaar wordt berekend op basis van het verschil tussen de totale ontvangsten en uitgaven (exploitatie en investering) van het OCMW voor dat jaar.

****Het Bijzonder Fonds voor maatschappelijk welzijn (BFMW)** is een bedrag van de algemene dotatie aan de gemeenten en wordt elk jaar toegewezen door het Verenigd College van de GGC aan de OCMW's om de algemene financiering te verzekeren. Deze wordt tussen de OCMW's verdeeld op basis van dezelfde criteria als deze van de algemene dotatie, die bij de Brusselse overheid aan de gemeenten wordt toegekend. De verdeelsleutel van de BFMW hangt dus met name af van de totale oppervlakte, de groei van de bevolking over een periode van 10 jaar, het aantal niet-werkende werkzoekenden sinds meer dan één jaar, het risico op armoede...

Exploitatie-uitgaven

Exploitatie- uitgaven	Personeelsuitgaven (ie. lonen, vakantiegeld, pensioenlasten)
	Werkingsuitgaven (ie. huurprijzen, honorarium)
	Herverdelingsuitgaven (ie. leefloon, sociale bijstand voor tewerkstelling)
	Financiële lasten (interessen, periodieke terugbetaling van leningen)

Opmerkingen

- > Het verschil tussen de exploitatieontvangsten en -uitgaven is gelijk aan het **exploitatieresultaat van het eigen dienstjaar**. Dit resultaat is positief indien het bedrag van de exploitatieontvangsten groter is dan dat van de exploitatie-uitgaven, en is dan de weergave van een **financieringscapaciteit** van de gewone en reguliere uitgaven. In het tegengestelde geval zal het exploitatieresultaat van het eigen dienstjaar negatief zijn, wat dan weer de weergave is van een **financieringsbehoefte** van het centrum om het hoofd te kunnen bieden aan haar gewone en reguliere uitgaven.
- > Daar **de interne facturatie** binnen de exploitatiedienst tegelijk betrekking heeft op een exploitatie-uitgave voor een departement van het OCMW en een gelijke exploitatieontvangst voor een ander departement, heeft het geen impact op het exploitatieresultaat van het eigen dienstjaar. Bijgevolg is het interessant om **de exploitatieontvangsten en -uitgaven nader uit te splitsen zonder de interne facturatie**.

Functionele classificatie

De **exploitatieontvangsten en -uitgaven** kunnen ook worden opgesplitst per functie. Deze rangschikking is nuttiger voor de exploitatie-uitgaven dan voor de exploitatieontvangsten daar die laatste voornamelijk worden ondergebracht in de categorie "onbestemde ontvangsten".

Hierna volgt een lijst van de functionele groepen op basis waarvan de exploitatie-uitgaven worden opgesplitst:

- > Administratie en algemene diensten
- > Sociale steun

- > Rusthuizen
- > Andere (juridische advies- en informatiediensten, energiefonds, privé-patrimonium...)

5.3.1.2. De investeringsdienst

De **investeringsdienst** omvat “alle ontvangsten en uitgaven die rechtstreeks en op een duurzame wijze invloed hebben op de omvang, de waarde of de instandhouding van het patrimonium van het centrum. De normale onderhoudswerken vallen hier echter niet onder. De investeringsuitgave wordt bovendien gedefinieerd als de uitgave om een goed te verwerven, om diensten te leveren of om werken uit te voeren, waarvan de levensduur een jaar overschrijdt en het patrimonium van het centrum verrijkt”²⁰.

De investeringsdienst omvat de investeringsontvangsten en -uitgaven. Zoals ook het geval is voor de exploitatiedienst, kunnen de investeringsontvangsten en uitgaven worden opgesplitst volgens hun aard (economische classificatie) alsook volgens hun bestemming (of herkomst) (functionele classificatie). Deze classificaties worden hierna nader beschreven.

Economische classificatie

Investeringsontvangsten

Investeringsontvangsten	Tussenkomsontvangsten (ie. subsidies voor de oprichting, de renovatie en de verbouwing van gebouwen)
	Vervreemdingontvangsten (verkoop)
	Financieringsontvangsten (ie. Terugbetaling van kredieten en andere deelnamen)

Investeringsuitgaven

Investeringsuitgaven	Bijdragenuitgaven
	Investeringsuitgaven (ie. aankoop van roerende goederen, materieel en voertuigen)
	Schulduitgaven (ie. periodieke terugbetaling van leningen)

Opmerkingen

- > Het verschil tussen de investeringsontvangsten en -uitgaven is gelijk aan het **investeringsresultaat van het eigen dienstjaar**. Dit resultaat is positief als het bedrag van de investeringsontvangsten groter is dan dat van de investeringsuitgaven, en is dan de weergave van een **financieringscapaciteit** van de gewone en reguliere uitgaven. In het tegengestelde geval zal het investeringsresultaat van het eigen dienstjaar negatief zijn, wat dan weer de weergave is van een **financieringsbehoefte** van het centrum om het hoofd te kunnen bieden aan haar gewone en reguliere uitgaven.
- > Daar **de interne facturatie** binnen de investeringsdienst tegelijk betrekking heeft op een investeringsuitgave voor een departement van het OCMW en een gelijke investeringsontvangst voor een ander departement, heeft het geen impact op het investeringsresultaat van het eigen dienstjaar.

²⁰ Brussel Plaatselijke Besturen, *Lokale financiën*.

Bijgevolg is het interessant om **de investeringsontvangsten en –uitgaven nader uit te splitsen zonder de interne facturatie.**

Functionele classificatie

De investeringsontvangsten en -uitgaven kunnen ook worden opgesplitst volgens hun functie of taak. Vooral de investeringsuitgaven, die het grootste deel van de buitengewone uitgaven vertegenwoordigen, zijn interessant om op te splitsen op basis van hun functie.

De investeringsuitgaven worden opgesplitst op basis van dezelfde lijst van functionele groepen als het geval was voor de exploitatie-uitgaven.

- > Administratie en algemene diensten
- > Sociale steun
- > Rusthuizen
- > Andere (juridische advies- en informatiediensten, energiefonds, privé-patrimonium...)

5.4. ALGEMENE BOEKHOUDING

Zoals hoger gezegd, is de **algemene boekhouding** een dubbele boekhouding die de vermogenssituatie vaststelt via de balans en het financieel resultaat via de resultatenrekening.

5.4.1. De balans en de schuldenlast

De schuldenlast van de centra weerspiegelt de middelen die derden ter beschikking stellen van de centra. In de analyse van de schuldenlast van de centra wordt enkel rekening gehouden met de schulden die op meer dan één jaar worden aangegaan (VII) en de interesten op leningen, de leasing- en erfpachtschulden (deel van VIII.a). Die laatste zijn elementen van de passiefzijde van de balans, waarvan de tabel hierna wordt weergegeven.

De **balans** is een concept van stocks en geeft een momentopname van het vermogen van de OCMW op 31 december van het boekjaar. De balans ziet er als volgt uit:

Toenemende liquiditeit	Actief: aanwending van de financiële middelen	Passief: herkomst van de middelen	Toenemende verschuldigdheid
	Vaste activa	Eigen vermogen: Eigen middelen	
	I Immateriële vaste activa II Onroerend en roerend vermogen III Toegekende investeringsuitgaven IV Beloftes van te ontvangen subsidies, leningen V Financiële vaste activa	I Kapitaal (initieel) II Gekapitaliseerd resultaat III Overgedragen resultaat IV Reserves a Gewoon reservefonds b Buitengewoon reservefonds V Investeringsubsidies, verkregen giften en legaten VI Voorzieningen voor risico's en lasten	
	Vlottende activa	Schulden: Door derden ter beschikking gestelde middelen	
	VI Voorraden VII Vorderingen op hoogstens één jaar VIII Verrichtingen voor rekening van derden IX Financiële rekeningen X Overlopende rekening en wachtrekening	VII Schulden op meer dan één jaar VIII Schulden hoogstens één jaar a Financiële schulden b Handelsschulden c Fiscale, loon- en sociale schulden d Diverse schulden IX Verrichtingen voor rekening van derden X Overlopende rekening en wachtrekening	
	TOTAAL VAN HET ACTIEF	TOTAAL VAN HET PASSIEF	

Bron: Dessoy (2009)

5.4.2. De resultatenrekening

De **resultatenrekening** is het tweede document van de algemene boekhouding.

Het gaat om een concept van stromen, waarin alle kosten (verrichtingen die hebben geleid tot de verarming van de OCMW) en opbrengsten (verrichtingen die hebben geleid tot de verrijking van de OCMW) worden opgenomen die zich tijdens het dienstjaar hebben voorgedaan. Deze rekening ziet er als volgt uit:

Kosten	Opbrengsten
Gewone kosten	Gewone opbrengsten
Gewoon resultaat = Gewone opbrengsten – gewone kosten	
Niet uitgegeven kosten	Niet geïnde opbrengsten
Niet uitgegeven resultaat = Niet geïnde opbrengsten – niet uitgegeven kosten	
Uitzonderlijke kosten	Uitzonderlijke opbrengsten
Uitzonderlijk resultaat = Uitzonderlijke opbrengsten – Uitzonderlijke kosten	
Resultaat van het boekjaar = gewoon resultaat + niet uitgegeven resultaat + uitzonderlijk resultaat	

Referenties

- > Belfius (2017), Financiële situatie van de Brusselse lokale besturen – Budget 2017. Online <https://research.belfius.be/wp-content/uploads/2018/07/lokale-financien-2017-brussel-NL.pdf>
- > Brulocalis, *Subsidies en toelagen ten gunste van de Brusselse lokale besturen*. Online http://www.avcb-vsgeb.be/nl/subsidies.html?sub_id=672
- > Brussel Plaatselijke Besturen, *De actoren in Brussel*. Online http://plaatselijke-besturen.brussels/nl/actoren?set_language=nl
- > Brussel Plaatselijke Besturen, *Lokale financiën*. Online http://plaatselijke-besturen.brussels/nl/themas/financien?set_language=nl
- > Dessoy Arnaud (2009), *De boekhouding van de lokale besturen in België: tussen traditie en modernisering*, Federale Overheidsdienst Financiën. Online https://financien.belgium.be/sites/default/files/downloads/Bdocb_2009_Q1n_Dessoy.pdf
- > Federale Overheidsdienst Financiën (2017), *Fiscaal Memento – Nr. 29*. Online https://finances.belgium.be/sites/default/files/Statistieken_SD/FM_MF_TS_StM/MF2017_V01_complet.pdf